

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ*
KLEBELSBERG KUNO-ÖSZTÖNDÍJ
2023

A kutató neve	
Závoczki Adrienn	
A kutatás témája	
A római Collegium Hungaricum 1958-2016 közötti archív iratanyagának feltárása, jegyzékelése, valamint a L'Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Ex Ministero Africa Italiana fondjában magyar vonatkozású anyagok gyűjtése	
A kutatás helyszíne	
ország, város	Olaszország, Róma
intézmény(ek)	római Collegium Hungaricum; Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri
A kutatás ideje	
A téma kutatására elnyert egy hónapos ösztöndíjat 2023. április 11-2023. május 12. között vettem igénybe.	
A kutatott gyűjtemények, az átnézett iratok, dokumentumok és a találatok rövid ismertetése (tételes találati jegyzék nélkül)	
<p>A pályázatot két, Rómában található intézmény magyar vonatkozású iratanyagának feltárásra nyújtottam be és nyertem el. Ennek alapján egyrészt a római Collegium Hungaricum 1958-2016 között keletkezett iratanyagának feltárását és jegyzékelését, másrészt pedig az olasz külügyminisztérium történeti levéltárának Ex Ministero Africa Italiana fondjában található magyar vonatkozású anyagok gyűjtését végeztem el.</p> <p>A római Collegium Hungaricum két, állományvédelmi szempontból irattárazásra alkalmas helyiségben őrzi 1956-tól napjainkig a működése során keletkezett iratokat, melyek mennyiségileg a rendszerváltást megelőző időszakra vonatkozóan ösztöndíjasok fogadásával és a kulturális diplomáciai tevékenységgel összefüggő rendezvények szervezésével, lebonyolításával kapcsolatosak, továbbá a mindenkori intézetvezetők hivatali levelezéseit és a Római Magyar Akadémia (a továbbiakban: RMA) üzemeltetési, fenntartási anyagait is magába foglalja. Az RMA iratanyagának feltárásához és jegyzékeléséhez – mint a Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) munkatársa – levéltár-szakmai szempontok alapján kezdtem el. Levéltári munkámból kifolyólag tudom, hogy a külhoni magyar intézetek nem rendelkeznek korabeli iratkezelési szabályzattal és irattári tervekkel, ezért még a tavalyi év során Richly Gábor hasonló témában elnyert Klebelsberg-ösztöndíj keretében a Helsinki Liszt Intézetben végzett munkája megkönnyítése céljából készítettem egy minta irattári tervet, melyet idén az RMA iratai esetében a gyakorlatban alkalmaztam. A minta irattári tervet a Magyar Nemzeti Levéltárban szórványosan megtalálható külföldi magyar intézeti irattípusok, az egykori</p>	

* Jelen beszámoló további szerkesztés nélkül kerül közzétételre az ösztöndíj adományozójának honlapján.

fenntartó, a Balassi Intézet és a Külgazdasági és Külügyminisztérium irattári terve, valamint a külföldi magyar intézetek 20-21. századi feladatellátásából következő irattípusok alapján állítottam össze. Ennek segítségével a helyszínen rendezetlen állapotban lévő iratokat irattípusonként tárgyi alapon külön válogattam és létrehoztam a maradandó értékű és így levéltári megőrzésre javasolt, a selejtehető és a határidő nélkül helyben őrzendő iratcsoportokat. A három csoportba rendezett iratanyagot a pontos évkörök feltüntetésével külön excel táblázatokban tétel szinten jegyzékbe szedtem, raktári egységekbe (dobozok/zsákok) helyeztem, illetve a kb. 20 ifm mennyiségű maradandó értékű iratanyagot az MNL-be történő beszállításra előkészítettem az ilyenkor szokásos átadás-átvételi jegyzőkönyv tervezetével együtt. A három jegyzéket a római Collegium Hungaricum igazgatójának elektronikus formában átadtam. A selejtezésre javasolt iratokat elkülönítettem, dobozokba és zsákokba helyeztem és az 1995. évi LXVI. törvény, valamint a 335/2005. kormányrendelet előírásai szerint a Magyar Nemzeti Levéltár felé benyújtandó selejtezési jegyzőkönyv tervezetét is elkészítettem, melyet szintén az római Collegium Hungaricum intézetvezetője számára elektronikus formában megküldtem. A határidő nélkül helyben őrzendő irattípusok az RMA megvalósult ingatlanfelújításait tartalmazza, melyek az intézetvezető külön kérésére lettek összeállítva, ugyanis tervben van a Via Giulia 1. szám alatti Palazzo Falconieri felújítása. A 2004-2016 között keletkezett iratanyagban minimális előrendezés történt. Ezen iratok jellemzően az ösztöndíjasok fogadásával és a kulturális diplomáciai feladatellátáshoz kapcsolódó rendezvényszervezésre vonatkoznak és a Via Giulia 1. szám alatti nagyobb irattári helységben, irattároló dossziékban évkör szerint lefűzve, feliratozva, állományvédelmi szempontból megfelelő körülmények között, fénytől védett helyen, zárható szekrényben találhatóak. A tételes jegyzék elkészítésénél további szempont volt a teljes és lezárt négyéves intézetvezetői korszakok figyelembevétele, összhangban az 1995. évi LXVI. törvény 12. § (1) bekezdésével, amely a maradandó értékű iratok levéltári átvételét az irat keletkezési idejétől számított 15. év végéig írja elő. Tehát a levéltárba 2007-ig kerülhettek volna be az anyagok, viszont ezzel egy négyéves intézetvezetői ciklus megbontásra került volna, amely az irategység szempontjából nem lett volna szerencsés, ezért az azt megelőző négyéves ciklus végéig történt meg a jegyzékelés és a levéltárba való beszállítás, illetve a levéltári szempontból megsemmisíthető iratok selejtezésének adminisztratív előkészítése és az iratok egymástól való elkülönítése.

Rómában a Piazzale della Farnesina 1. szám alatt található a Külügyminisztériumhoz tartozó Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Ex Ministero Africa Italiana fondjaiban történő kutatásra a készülő történelemtudományi doktori disszertációhoz volt szükség. A doktori értekezésem témája a két világháború közötti magyar-olasz gazdasági és kulturális kapcsolatok, ezen belül a római kutatásom során azokat az iratokat kutattam ki és néztem át, melyek Magyarország bekapcsolódásával foglalkoztak az olasz kelet-afrikai gyarmatokon folyó kereskedelembe, kulturális szempontból a magyarbarát olaszok körére vonatkozó iratokat néztem át a Serie Affari Politici 1931-1945 állagban és ugyanítt találtam még a gyarmati kereskedelemre vonatkozólag is értékes iratanyagot. Előzetesen az alábbi online felületen tájékoztam a levéltárban fellelhető iratokról: https://www.esteri.it/it/uapsds/storico_diplom/

Az Ex Ministero Africa Italiana fondon belül az alábbi ún. inventáriókban (leltárjegyzékekben) végeztem kutatást:

Ex Ministero Africa Italiana vol. II 1859 – 1945

Ministero Africa Italiana Affari politici - 1937 - 1942

Ministero Africa Italiana Affari economici e finanziari 1913 – 1944.

A fentiekén kívül pedig a Serie Affari Politici 1931 – 1945 és a Serie Affari Politici 1919-1930 állagokhoz tartozó inventáriók disszertációm szempontjából releváns tételeit is megnéztem. A levéltár nyitvatartási idejéből adódóan (H-P 9:30-14:30) jellemzően délelőtt/kora délután volt lehetőség a kutatóteremben az előzetesen kikért iratok megtekintésére. Az iratokról lehetőség volt saját eszközzel fotókat készíteni, így én minden megtekintett és kutatási szempontból értékesnek vélt iratról készítettem felvételt, összesen 1042 fájlt keletkeztettem, melyeket 19 mappában rendeztem a szerint, hogy az iratok melyik állag melyik iratcsomójában találhatóak. A kikutatott iratok feldolgozásának és a hivatkozásokhoz szükséges beazonosítások megkönnyítésére excel táblázatba rögzítettem a megtekintett iratokat fond, tételszám, tétel cím és csomó száma alapján, melyet a beszámoló mellékletében elhelyeztem. A kikutatott iratanyag egyik legérdekesebb része a Ministero Africa Italiana volt. II. 1859-1945 Posizione:18/67 fasc. 346 és 337-ben található iratok csoportja, amelyek név szerint tartalmazzák azon magyar állampolgárok 1938. évi jelentkezéseit az Africa Orientalia Italia szervezethez, akik a gyarmatokon és konkrétan Etiópiában kívántak valamely szektorban munkát vállalni. A jelentkezők között volt diplomás és elemi iskolát végző is. A 18/67-es iratcsomóban más országok külföldi munkavállalói jelentkezései is megtalálhatóak, így volt alkalmam összehasonlítani a jelentkezők országonkénti számarányát. Ebből az derült ki, hogy a legtöbben Németországból jelentkeztek Etiópiába munkavállalóként, de volt néhány japán, ausztrál, több osztrák, valamint ázsiai illetve észak-európai ország állampolgára is.

Disszertációm szempontjából további fontos iratanyagot találtam a Serie Affari Politici 1919-1930 1748. csomó fasc. 8082-ben, ahol több iraton keresztül megemlékeznek az 1920-as években Magyarországon népszerű Guido Romanelli magyar kitüntetéséről. Romanelli mint a Magyar-Olasz Bank vezérigazgatója 1938-ban visszatér Magyarországra, így személye a kutatási témám szempontjából rendkívül fontos.

A Ministero Africa Italiana Affari politici 1937-1942 Cartone 95 – 26/5 dossziében megtaláltam az olasz kelet-afrikai területekről exportált első magyarországi banánszállítmányok dokumentációját. A megtalált kb. 106 db irat a magyar levéltári források értékes kiegészítése, leendő doktori értekezésem hangsúlyos része.

A római levéltári kutatás során tapasztaltam, hogy az iratokon a tinta több esetben elhomályosult, így az irat olvashatatlanná vált. Az anyagokat csomókban adják ki a kutatóknak, a csomókon belül régi, több helyen szakadt, (valószínűleg még az eredeti) dossziékban találhatóak az egyes iratok, amelyből a fém, korrodálódott kapcsok nincsenek eltávolítva, megnehezítve az olvasást és az iratfotók készítését. Az állományvédelmi restaurálás helyett inkább a konzerváló megőrzést részesítik előnyben, amely a jövő kutatói számára közvetlen iratpusztulással ugyan nem fenyeget, de az olvashatatlanná vált iratok számát növeli és ezzel együtt a kutatást és adatgyűjtést nehezíti.

A kutatás módszere

A római Collegium Hungaricum iratanyagának feltárására és jegyzékelésére a már korábban említett általam összeállított minta irattári tervet alkalmaztam, melyet a pályázatom részeként benyújtott kutatási tervben feltüntettem. A helyszínen rendezetlen formában meglévő iratokból tárgycsoportonként, azon belül irattípusonként alakítottam ki a selejtezhető, a marandó értékű és a határidő nélkül helyben őrzendő iratcsoportokat. Az egyes iratok válogatása és a jegyzék összeállítása az évkörök feltüntetésével történt meg.

A római levéltári anyagban történő kutatáshoz először a fond és állagjegyzékeket néztem át még a kiutazás előtt, mert nagyrészt ezek digitalizálva a következő linken látható honlapon elérhetőek: https://www.esteri.it/it/uapsds/storico_diplom/

Ezt követte az online regisztráció és a konkrét kutatni kívánt iratsomók kiválasztása időpont megadásával. Amikor a levéltár kutatótermébe első alkalommal beléptem, felhívták a figyelmemet arra, hogy a teljes kutatásom ideje alatt minden kikért iratsomót ugyanazon számú polcon fogom megtalálni. Egyszerre három csomót tudtam egy napra kikérni, de mivel a kutatóterem nyitvatartási ideje a magyarországi közlevéltárakéhoz képest rövidebb, így a rendelkezésre álló időbe valóban ennyi csomó alapos áttekintése, iratfotózás és fordítás fért bele.

A kutatási eredmények szélesebb közönséggel történő megismertetése (előadás(ok), publikáció(k) stb.)

A kutatási eredményeket szeretném publikálni a Magyar Nemzeti Levéltár gondozásában évente megjelenő Levéltári Közleményekben, továbbá a kutatás eredménye a készülő disszertációnak is részét képezi.

A kutatással kapcsolatos gyakorlati észrevételek (ide értve a leendő ösztöndíjasok számára hasznos tanácsokat)

Ahhoz, hogy bárki kutathasson az olasz Külügyminisztérium Diplomáciatörténeti Levéltárában, egy erre a célra kifejlesztett elektronikus felületen regisztrálnia kell, ahol egy rövid bemutatkozást és a szükséges személyi okmány szkennelt képének felcsatolását követően választhatók ki a kutatásra szánt időpontok. Ezt követően lehet a kutatói kéréseket az elektronikusan elérhető jegyzékek legördülő listájából kiválasztani, elegendő a levéltári csomót megadni, amelyben a minket érdeklő tétel található, mert egész csomókat adnak ki. A levéltárban lehetőség van saját eszközzel iratfotót készíteni, ezt elegendő első alkalommal, a regisztráció során jelezni az online felületen. Előzetesen az iratanyagról és a regisztrációról az alábbi linken tudtam tájékozódni: https://www.esteri.it/it/uapsds/storico_diplom/

Tapasztalatom alapján a helyi levéltárosok nagyon kedvesek és segítőkészek, angolul és olaszul is lehet velük kommunikálni. Nincs minden fondjegyzék digitalizálva és a honlapjukra vagy az online felületre feltöltve, viszont lehetőséget biztosítanak személyes konzultációra, illetve a papíralapú segédkönyvek alapos áttanulmányozására és a következő alkalomra elő is készítik az ezek alapján kikért iratanyagot.

Kelt: Budapest, 2023. augusztus 2.

Závoczki Adrienn

kutató aláírása